

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVIŠTĚ
V TELČI

TISKOVÁ ZPRÁVA

O Cenu NPÚ Patrimonium pro futuro budou usilovat také počiny
z Kraje Vysočina

Telč, 17. června 2022

V letošním roce probíhá již devátý ročník Ceny Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro, jejímž cílem je vyzdvihnout zásluhy o záchranu kulturních památek, významné objevy a nálezy, příklady kvalitních oprav či restaurování a úspěšné prezentace kulturního dědictví. Za Kraj Vysočina soutěží tři nominované počiny, které navrhlo územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Telči: Obnova zámecké kaple v Budišově, Objev rudního mlýna ze 13. století a Tavba skla v replice středověké sklářské pece.

Obnova zámecké kaple v Budišově

Kaple na zámku v Budišově je významná rozsáhlou vrcholně barokní výzdobou z 18. století. Po zestátnění zámku kaple a s ní i výzdoba chátrala, později malby poškodilo zatékání v důsledku poruch střechy. Situaci zachránila až velmi odvážná oprava konstrukce stropu a střechy nad kaplí a v loňském roce se restaurované malby podařilo zpřístupnit veřejnosti.

Zámek Budišov ve stejnojmenné obci na Třebíčsku vznikl na místě původní gotické vodní tvrze ze 13. století, kterou vlastnil rod pánů z Budišova. V roce 1573 ji získal Václav Berka z Dubé a kamennou tvrz přebudoval v renesanční zámek. Rod Paarů ho v 18. století změnil na bohatě zdobené barokní sídlo s rozsáhlým parkem a sochařskou výzdobou. V roce 1945 zámek připadl obci. Část byla upravena na bytové jednotky, jejichž nájemníkům kaple sloužila k sušení prádla, a krátce zde sídlila škola a textilní sklad.

Zámecká kaple ve druhém poschodí severozápadního křídla zámku vznikla pravděpodobně již při renesanční přestavbě v 16. století, avšak převaha současné nástěnné výzdoby pochází až z 80. let 18. století. Vrcholně barokní fáze maleb bývá spojována s malířem Johannem Antonem Prennerem, mladší vrstva pak s osobou Fridricha Heinricha Fügera.

Hlavní příčinou poškození maleb, zejména na stropě, byla porucha střešní krytiny a následné zatékání, které vedlo k silnému narušení trámů a dřevěného podbití stropu, což mělo dopad i na stav omítek a malby.

„Poškozený materiál stropních trámů byl odsekán a rozličně oslabená místa stropu propojil víceúrovňový systém vzájemně sešroubovaných dřevěných roštů. Jejich prostřednictvím je uskutečněn přenos části vlastního zatížení stropu do nové tesařské věšadlové konstrukce uložené na stěnách v podkroví“, konstatuje Jan Bazala z telčského pracoviště NPÚ, který nad obnovou vykonával odborný dohled.

Odvrazení havarijního stavu stropu zámecké kaple v Budišově by se neuskutečnilo bez přijetí osobního rizika zúčastněných plynoucího z užití nekonvenčních metod sanace, časových, technických i finančních podmínek přípravy a realizace. Díky spolupráci a ochotě zástupců městyse, projektanta i realizátorů byla zámecká kaple zachráněna a kvalitně obnovena. Veškeré úpravy kaple se podařilo dokončit a zpřístupnit veřejnosti v roce 2021. Dosažený výsledek nabízí rozšíření zpřístupněných prostor zámku o interiér mimořádné kulturně-historické a umělecké kvality.

Na cenu NPÚ v kategorii I. Obnova památky jsou nominováni Městys Budišov, Ing. Milan Boček, bývalý místostarosta městyse Budišov in memoriam a Petr Piňos, starosta městyse Budišov.

Objev rudního mlýna ze 13. století

Při archeologickém výzkumu, který předcházel stavbě silničního obchvatu Havlíčkova Brodu, byl na východním břehu Stříbrného potoka objeven reliktní rudní mlýn, datovaný do druhé poloviny 13. století. Jedná se o teprve druhý přímý archeologický doklad vodního kola ve středověkém hornictví a hutnictví.

Relikt rudního mlýna se nacházel na přechodu nivy do svahovin na východním břehu Stříbrného potoka. Výzkum měl charakter plošné exkavace ve čtvercové síti. Areál byl charakteristický množstvím archeometalurgického materiálu, ústředním objevem však byly pozůstatky mlýna. Mezi dochovanými dřevy vyniká segment vodního kola, které lze interpretovat jako korečník poháněný stabilní asymetrickou vodní zátěží v korcích. Výpočet i grafické modelování průměru kola došly k výsledku 5 m.

Ze stovek dřev z lednice i z odtokového kanálu je dendrochronologicky datováno 50 vzorků, v nichž se rýsuje několik horizontů: 1270–1274; 1292–1293 a 1295–1299. Tato data jsou klíčovým indikátorem doby údržby kanálu, od čehož lze odvozovat i dobu existence mlýna. Součástí areálu byla i liniová struktura v sousedství mlýna, kterou lze z hlediska nivelací i parametrů považovat za pozůstatek náhonu.

Zřízení středověké stříbrné hutě předcházelo vykácení lesa, jehož pozůstatky zde byly rovněž objeveny a interdisciplinárně zkoumány. Podle dendrodat byl smýcen ve 30. až 40. letech 13. století, což je i doba transformace předlokační osady Brod na město.

Situace byly doprovázeny také množstvím organických artefaktů: jmenovat lze např. části bot a útržky oděvů, nádherně zdobenou koženou pochvu na nůž, zlomek soustružené misky, ale i lýková lana. Organická složka nálezů dává obrazu práce a života ve středověké huti neobyčejnou hloubku.

„Objev je v Evropě teprve druhým přímým archeologickým dokladem vodního kola ve středověkém hornictví a hutnictví. Ve středoevropském měřítku pak jde o vůbec první objev tohoto druhu v tak dobrém a komplexním stavu zachování“, konstatuje Petr Hrubý, Ph.D., který se podílel na archeologickém výzkumu.

Nález podává jedinečné svědectví o technické úrovni produkce stříbra ve středověkém českém státě na sklonku přemyslovského období. Objev má vysoký potenciál posunout poznání v oblastech mediévistické a montánní archeologie, ale i hospodářských dějin a dějin techniky. Ve všech oblastech má nadnárodní, tzn. celoevropský význam.

Na cenu NPÚ v kategorii IV. Objev, nález roku jsou navrženi Archaia Brno, z. ú., zastoupená Mgr. Jakubem Těsnohlídkem a Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, zastoupený doc. Mgr. Petrem Hrubým, Ph.D.

Tavba skla v replice středověké sklářské pece

Kraj Vysočina zůstává významnou sklářskou oblastí. Nejstarší doložené sklářské huti jsou zde zatím datovány do 16. století, lze ale předpokládat i středověké počátky sklářské výroby. Muzeum v Havlíčkově Brodě vybudovalo repliku středověké sklářské pece s cílem fenomén vysočinského sklářství popularizovat.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVÍŠTĚ
V TELČI

Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod postavilo sklářskou pec v roce 2015 pod vedením tehdejšího ředitele muzea MgA. Jiřího Jedličky a archeologa Mgr. Aleše Knápka. Kromě popularizace regionální sklářské tradice bylo cílem ověřit středověké technologie pomocí surovin a materiálů, které jsou místně běžně dostupné.

Zaměření, stavba přístřešku a zdění topného kanálu proběhlo na podzim 2015, na ně navázala na jaře 2016 jílová část pece, kterou tvoří kopule pece a chladicí část. V roce 2016 také proběhla první experimentální tavba sklářského kmene a tavba skla v peci. Původní projekt počítal s pětiletým provozem pece, nicméně na naléhání sklářů a veřejnosti bylo rozhodnuto o jeho pokračování.

V roce 2021 se akce mohla konat pošesté. Byl to specifický ročník, jednak byla prezentace ztížena pandemií covidu a jednak se po zimě propadla chladicí část pece a uvolnila se část klenby. Z toho důvodu musela být chladicí část nově postavena. Tavba pak probíhala ve dnech 27.–29. srpna 2021. Návštěvníci si mohli sami vyrazit skleněnou medaili a zblízka pozorovat s odborným výkladem skláře Františka Nováka tavbu skla a výrobu replik historických číší z různých období.

„Projekt splnil svůj účel, pomohl posunout naše znalosti historických sklářských postupů a povzbudil zájem o bohatou historii sklářství na Vysočině. Má i mezinárodní přesah“, konstatuje Alena Jindrová, kurátorka Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod.

Protože v novověku existovaly silné vztahy mezi českomoravským a dolnorakouským sklářstvím, byla navázána spolupráce s Freilichtmuseum Germanisches Gehöft Elsarn v dolnorakouském Elsarn im Straßertal a v roce 2022 na dosavadní snahy naváže nový jednoroční projekt Sklářská tradice nezná hranic.

Na cenu NPÚ v kategorii V. Prezentace a popularizace jsou nominováni Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, p. o., zastoupené kurátorkou Mgr. Alenou Jindrovou, a sklář František Novák.

Cenu Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro s podtitulem Společenské ocenění příkladů dobré praxe vyhlašuje a uděluje NPÚ od roku 2014. Jejím cílem je ukázat, co se podařilo, a ocenit ty, kteří se o to přičinili.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči je jedním ze čtrnácti krajských pracovišť NPÚ. Jeho úkolem je naplňovat v Kraji Vysočina poslání odborné instituce památkové péče dané

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVÍŠTĚ
V TELČI

zákonem o státní památkové péči, např. zpracovávat odborné podklady pro rozhodnutí výkonných orgánů, poskytovat konzultace a odbornou pomoc vlastníkům kulturních památek při jejich obnovách a sledovat stav památkového fondu na území kraje. Pracoviště v Telči také zpracovává návrhy na prohlašování věcí či objektů za kulturní památky a podílí se následně na jejich evidenci. Spravuje dokumentační sbírky plánů, fotografií a dalších odborných podkladů ke kulturním památkám, vede veřejně přístupnou knihovnu, organizuje cyklus přednášek Rodinné stříbro – Památky kolem nás a provádí archeologické průzkumy. Další informace najdete na www.npu.cz/uop-telc.

Kontakt:

Ilona Ampapová, prezentace a práce s veřejností, NPÚ ÚOP v Telči, 724 663 511, e-mail: ampapova.ilona@npu.cz